

socialmedicinsk tidskrift

**femtioandra årgången feb 1975
häfte 2**

Industrivägen 13, Solna. Tfn 08/83 20 83
Postadress: Fack, 104 01 Stockholm 60
Postgiro 11 79-1

Allmän redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare
Axel Gisslén, biträdande redaktör
Brita Bahrton, redaktionssekreterare

Redaktionsutskott:

Ragnar Berfenstam, professor i socialmedicin, Uppsala
Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping
Arne Borg, bitr. socialdirektör, Stockholm
Olle Höök, professor i medicinsk rehabilitering, Göteborg
Gunnar Inghe, professor i socialmedicin, Stockholm
Bertil Johansson, barnavårdsdirektör, Örebro
Bengt Lindegård, professor i socialmedicin, Göteborg
Gunnar Lindgren, professor i socialmedicin, Lund
Socialchef John Lovén, Huddinge
Birger Stark, socialchef, Sundsvall
Georg Svahn, arbetsvårdsdirektör, Stockholm
Socialchef Bengt Söderberg, Stockholm

Den nya abortlagen — en ny start

Vi har fått en ny abortlag från den 1 januari 1975, vars konkreta innebörd är att det nu är kvinnan själv som bestämmer om hon vill föda sitt barn eller ej. Men lagen omfattar inte bara föreskrifter kring själva abortoperationen utan ger också ökat stöd till preventivmedelsrådgivning och upplysning. En ny lagstiftning vars konsekvenser har så djupgående effekter på människors privata liv kan självfallet tas upp på många sätt. I denna inledning vill jag framförallt peka på tre aspekter och därmed också ge ramen för innehållet i detta nummer: den historiska bakgrunden, de praktiska konsekvenserna för olika yrkesgrupper och den abortförebyggande upplysningens roll. Den senare kan dock inte bara inriktas på ett negativt budskap — att undvika oönskade graviditeter — utan måste bygga på en i djupare mening bejakande inställning till sexualitet. Därför har ambitionen varit att också belysa mänsklig sexualitet ur sociala och psykologiska perspektiv. (För att inte ge felaktiga förväntningar på de frågor som tas upp vill jag påpeka att den tidigare presentationen av detta

nummer som ett temanummer kring familjerådgivning ej är korrekt!). Avslutningsvis berörs också upplysningsarbetet ur olika internationella perspektiv. Då de frågor som tas upp ej kan behandlas helt isolerade från varandra har en viss dubbeltäckning varit oundviklig.

De sanktioner som använts för att förhindra utomäktenskapliga graviditeter har varit av rättslig, religiös och psykologisk art. Från 1700-talet, då strafflagen dömde ut dödsstraff för fosterfördrivning, fram till senare tiders fördömande attityder och stränga moraliserande över såväl aborter som utomäktenskaplig sexualitet. Vi har nu fått en lag som innebär att kvinnan har rätt till abort. Men denna rätt har inte kommit utan lång politisk strid — ett stycke kvinnohistoria. Varje decennium sedan 30-talet har haft sin egen abortutredning som speglat sin tids värdering av de oönskade graviditeterna. För att till fullo förstå samhällets hårda attityder till aborter måste man se till äktenskapets och familjens roll i samhället. Frågan har inte bara gällt fostrets rätt utan också kvinnans möjlighet att själv kontrollera sin fruktsamhet — och därigenom på ett medvetet sätt kunna planera föräldraskap och samhällsliv. Den patriarkala synen på kvinnan har inneburit att kvinnans främsta roller har varit som maka och mor, dvs hennes livsroller har primärt knutits till sexualitet och barnafödande. Mannen blev beskyddaren-försörjaren och kvinnan en varelse som skulle beskyddas. Som en konsekvens av detta har hon inte ansetts kompetent att t ex själv bestämma över sin fruktsamhet. En syn som förhindrat och försvårat en utveckling mot jämlikhet och lika livsroller.

Det är inte bara inställningen till abort som har förändrats under 1900-talet. Vi har också fått möjligheter till födelsekontroll med högeffektiva preventivmedel. Metoder som p-piller och spiral ger kvinnan ett så gott som hundra procentigt skydd. Vi lever nu i ett kontraceptivt samhälle där den sociala kontrollen av fruktsamheten ersatts av en teknisk kontroll.

För de yrkesgrupper som främst arbetar med preventiv födelsekontroll och mödra-, förlossnings- och abortvård — gynekologer, obstetiker, psykiatriker, barnmorskor och kuratorer — har de senaste decennierna inneburit stora omställningar och attitydförändringar. 60-talet kännetecknades av en allt liberalare tolkning av dåvarande lagstiftning — vilket också resulterade i att de illegala aborterna försvann. Även om man kan säga att den nya lagen i viss mån bekräftar tidigare praxis, innebär huvudprincipen — kvinnans rätt till abort — något helt nytt och kräver förändringar av gamla yrkesroller. Samarbete och stöd blir nyckelord i stället för utredningar och indikationer. De nya preventivmedlen ställer också nya krav på medicinsk och psykologisk rådgivning.

De förebyggande åtgärderna har starkt prioriterats i den nya lagen. Förutom statsunderstöd till huvudmännen för en utbyggd preventivmedelsrådgivning har stöd getts för ökad upplysning. Socialstyrelsens nämnd för hälsoupplysning ska bedriva informationsverksamhet under minst en femårsperiod. Ett specialdestinerat anslag på 2 milj kronor ska gå till ungdoms- och kvinnoorganisationer och fördelas av socialstyrelsens nämnd för hälsoupplysning. (Fördelningen beräknas vara klar i mars 1975). Att ge kunskap och motivera till planerat föräldraskap är en av huvuduppgifterna för den abortförebyggande verksamheten. För att information ska upplevas som meningsfull får den inte inriktas på ett tekniskt kunskapsöverförande utan förstås utifrån sociala och psykologiska behov. Den sista 15-årsperioden har radikalt förändrat inställningen till sexualitet. Med ett citat av Rita Liljeström vill jag peka på den mångfald av åsikter som bryts i vårt samhälle i dag:

- "— kvarlevande idealisering av avhållsamhet och skuldbelagd sexualitet
- en hurtig och neutral fysiologisk syn
- anammande av en kommersialiserad pseudofrigörelse inom ramen av konservativa könsroller
- strävan till en personlig och jämlik sexualitet"

Det som benämndes den sexuella liberaliseringen har i stort tagits om hand av kommersiella krafter. Sökande efter identitet, ifrågasättande av gamla roller hos kvinnor och män blir inte lättare när bilderna hela tiden visar en presterande och konsumerande sexualitet. Samhällets informationsverksamhet måste här utgöra ett alternativ med en ny uppgift: stimulera en diskussion kring samhällets sexuella miljö och den påverkan den leder till.

Hanna Olsson

Detta temanummer har utformats av förste byråsekreterare Hanna Olsson i socialstyrelsen såsom gästredaktör. Redaktör Eva Ekselius har svarat för redigeringen.